

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

24 kwietnia 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Marcin Łochowski (przewodniczący)

SSN Ewa Stefańska

SSN Piotr Telusiewicz (sprawozdawca)

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 24 kwietnia 2024 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej M. K.

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku

z 18 stycznia 2021 r., I ACa 596/20,

w sprawie z powództwa M. K.

przeciwko G. spółce akcyjnej w W.

o zapłatę,

oddala skargę kasacyjną.

Ewa Stefańska

Marcin Łochowski

Piotr Telusiewicz

[SOP]

UZASADNIENIE

Powódka M. K. domagała się zasądzenia od pozwanego G. S.A. w W. 100 000 zł wraz z odsetkami i kosztami procesu.

Wyrokiem z 7 lipca 2020 r., Sąd Okręgowy w T. oddalił powództwo i orzekł o kosztach procesu.

Sąd Okręgowy ustalił, że 9 maja 2006 r. powódka podpisała z pozwanym ugodę, w której G. S.A. zobowiązało się wypłacić M. K. 19 000 zł tytułem odszkodowania. Według § 1 ust. 2 ugody na powyższą kwotę składały się dwie kwoty: 14 000 zł (zadośćuczynienie za krzywdę) oraz 5 000 zł (odszkodowanie z tytułu znacznego pogorszenia się sytuacji życiowej poszkodowanej po śmierci córki). W § 2 ust. 1 ugody poszkodowana oświadczyła, że wraz z wypłatą odszkodowania w wysokości określonej w § 1 ust. 1 ugody wszelkie swoje roszczenia odszkodowawcze związane ze szkodą odniesioną w następstwie wypadku z 5 października 2004 r. wobec pozwanego w ramach obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych, zarówno obecne, jak i mogące powstać w przyszłości, uznaje za zaspokojone w całości oraz zrzeka się nieodwołalnie i bezwarunkowo dochodzenia dalszych roszczeń w przyszłości. Kwota określona w ugodzie została powódce wypłacona.

Uzasadniając rozstrzygnięcie Sąd Okręgowy wskazał, iż strony zawarły ugodę, obejmującą wszystkie roszczenia wynikające z wypadku z [...] 2004 r. W wyniku wykonania ugody doszło do wygaśnięcia tego stosunku prawnego i niemożności powstania kolejnych wynikających z niego roszczeń. Sąd Okręgowy nie podzielił stanowiska powódki, że uгода obejmowała jedynie odszkodowanie przysługujące na podstawie art. 446 § 3 k.c., a nie zadośćuczynienie. Wskazał, że twierdzenia powódki w tym zakresie pozostają w sprzeczności z treścią zawartej przez strony ugody.

Wyrokiem z 18 stycznia 2021 r., Sąd Apelacyjny w Gdańsku oddalił apelację powódki i orzekł o kosztach postępowania. Uzasadniając powyższe rozstrzygnięcie Sąd Apelacyjny podzielił i przyjął za własne ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego oraz poczynioną na ich podstawie ocenę, że w dacie zawarcia ugody pozasądowej zamiarem stron było definitywne zakończenie sporu powstałego na tle skutków zdarzenia z [...] 2004 r., w którym tragicznie zginęła córka powódki a przedmiotem tej ugody były wszystkie roszczenia wynikające z tego stosunku prawnego.

Ponadto Sąd Apelacyjny stwierdził, że w dniu zaistnienia zdarzenia, kreującego stosunek zobowiązaniowy w rozpoznawanej sprawie, obowiązujący stan prawny umożliwiał dochodzenie roszczenia o zadośćuczynienie za śmierć osoby bliskiej na podstawie art. 24 § 1 w zw. z art. 448 k.c., w związku z czym roszczenie to mogło być przedmiotem ugody. Sąd Apelacyjny odwołał się także do orzecznictwa, wskazując, że co do zasady ugodą objęte zostają wszystkie roszczenia wynikające ze stosunku prawnego, którego ugoda ta dotyczy. Stwierdził również nieistnienie podstaw do uznania zawartej przez powódkę ugody za sprzeczną z zasadami współżycia społecznego. Zwrócił przy tym uwagę na znaczny upływ czasu od chwili wypłacenia powódce odszkodowania, które w dacie dokonania wypłaty miało znacznie większą wartość nabywczą niż w chwili wyrokowania.

Od powyższego wyroku powódka wywiodła skargę kasacyjną, zaskarżając ten wyrok w całości. Skarżąca zarzuciła naruszenie prawa materialnego przez jego błędną wykładnię, tj.:

- art. 65 § 1 i 2, art. 917, 448, 24 oraz art. 446 § 3 k.c. w związku z treścią ugody z 9 maja 2006 r. przez niezasadne przyjęcie, że ugoda ta zawarta przed 3 sierpnia 2008 r. dotyczyła wszelkich roszczeń powódki przysługujących jej z tytułu śmierci córki w związku z czynem niedozwolonym z [...] 2004 r., w tym zadośćuczynienia za ból i cierpienie, a nie wyłącznie odszkodowania z tytułu znacznego pogorszenia sytuacji życiowej na podstawie art. 446 § 3 k.c.;

- art. 65 § 1 i 2, art. 917, 448, 24 oraz art. 446 § 3 k.c. w związku z treścią ugody z 9 maja 2006 r. przez niezasadne uznanie, że zgodnym zamiarem stron oraz celem zawieranej umowy było, aby powódka w zamian za otrzymane odszkodowanie w wysokości 5000 zł oraz 14 000 zł zadośćuczynienia w związku z jej szkodą osobową zrzekła się wszelkich przysługujących jej roszczeń, również tych, o których istnieniu w dniu podpisywania porozumienia nie wiedziała, tj. dotyczących zadośćuczynienia za zerwane więzi rodzinne z córką;

- art. 65 § 1 i 2, art. 917, 448, 24 oraz art. 446 § 3 k.c. w związku z treścią ugody z 9 maja 2006 r. przez niezasadne uznanie, że z uwagi na zawarte porozumienie i treść § 2 i 4 wszelkie roszczenia powódki wynikające z wypadku jej córki z [...] 2004 r. wygasły;

- art. 58 § 2, art. 5, 917 k.c. w związku z treścią ugody z 9 maja 2006 r. przez błędną wykładnię i niezasadne uznanie, że § 2 i 4 podpisanego porozumienia dotyczący zaspokojenia wszelkich roszczeń powódki związanych z utratą córki przez wypłatę świadczenia w łącznej wysokości 19 000 zł (w tym 14 000 zł w związku z doznanymi urazami wynikającymi z jej udziału w wypadku komunikacyjnym) nie stanowi nadużycia prawa i nie jest sprzeczny z zasadami współżycia społecznego.

Skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego orzeczenia w całości i zasądzenie na jej rzecz 100 000 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie, liczonymi od 29 sierpnia 2019 r. do dnia zapłaty, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego orzeczenia w całości i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, a także o zasądzenie zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Podniesione przez skarżącą zarzuty okazały się niezasadne, a skarga kasacyjna nie zasługiwała na uwzględnienie.

Spośród zarzutów skargi kasacyjnej trzy pierwsze dotyczą wykładni, a w konsekwencji także skutków, ugody zawartej 9 maja 2006 r. przez powódkę z pozwanym. Skarżąca kwestionuje stanowisko Sądów obu instancji, zgodnie z którym ugoda ta obejmuje również roszczenie o zadośćuczynienie z tytułu śmierci córki powódki w następstwie wypadku, do którego doszło [...] 2004 r. W szczególności, według treści podniesionych zarzutów, powódka nie mogła skutecznie zrzec się roszczenia o zadośćuczynienie za śmierć córki, ponieważ w chwili zawarcia ugody roszczenie to jeszcze nie istniało.

W art. 446 § 4 k.c. przewidziano możliwość przyznania przez sąd najbliższym członkom rodziny zmarłego w wyniku czynu niedozwolonego odpowiedniej sumy tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę. Przepis ten został wprowadzony ustawą z dnia 30 maja 2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw i wszedł w życie 3 sierpnia 2008 r. Uchwałą z 22 października 2010 r., III CZP 76/10 (OSNC-ZD 2011, nr B, poz. 42), Sąd Najwyższy rozstrzygnął, że w przypadku, gdy śmierć nastąpiła na skutek deliktu, który miał miejsce przed 3 sierpnia 2008 r., najbliższemu członkowi rodziny

przysługuje zadośćuczynienie za doznaną krzywdę na podstawie art. 448 w zw. z art. 24 k.c. W czasie, gdy powódka zawarła z pozwanym ugodę, według przeważającego poglądu brak było podstaw prawnych do przyznania zadośćuczynienia za krzywdę spowodowaną śmiercią osoby najbliższej w wyniku czynu niedozwolonego.

Według art. 917 k.c. przez ugodę strony czynią sobie wzajemne ustępstwa w zakresie istniejącego między nimi stosunku prawnego w tym celu, aby uchylić niepewność co do roszczeń wynikających z tego stosunku lub zapewnić ich wykonanie albo by uchylić spór istniejący lub mogący powstać. Na akceptację zasługuje stanowisko, zgodnie z którym przedmiotem ugody są wszystkie roszczenia wynikające ze stosunku prawnego objętego tą ugodą (wyroki SN: z 26 czerwca 2008 r., II CSK 98/08; z 12 kwietnia 2018 r., II CSK 375/17). Tym samym wykonanie ugody prowadzi do wygaśnięcia istniejącego między stronami stosunku prawnego i niemożności powstania na tej podstawie dalszych roszczeń. Dotyczy to również przypadku, gdy nowe roszczenia mogłyby powstać w wyniku zmiany stanu prawnego. Przyjęcie poglądu przeciwnego prowadziłoby do podważenia podstawowej funkcji ugody, którą jest definitywne uregulowanie wzajemnych praw i obowiązków stron, w szczególności zaś zakończenie istniejącego między nimi sporu. Dopuszczenie możliwości występowania z dalszymi roszczeniami wbrew treści zawartej wcześniej ugody, w szczególności w związku ze zmianą stanowiska orzecznictwa, zniechęcałoby do zawierania ugód, ograniczając tym samym możliwość pozasądowego rozstrzygnięcia sporów.

Odnosząc się do zarzutów dotyczących wykładni spornej ugody, należy zauważyć, że uгода podlega ogólnym regułom wykładni oświadczeń woli, określonym w art. 65 k.c. Według powołanego przepisu oświadczenie woli należy tak tłumaczyć, jak tego wymagają ze względu na okoliczności, w których złożone zostało, zasady współżycia społecznego oraz ustalone zwyczaje (§ 1), a w umowach należy raczej badać, jaki był zgodny zamiar stron i cel umowy, aniżeli opierać się na jej dosłownym brzmieniu (§ 2).

Wbrew stanowisku skarżącej nie można stwierdzić, aby Sądy obu instancji dokonały wykładni ugody z 9 maja 2006 r. z naruszeniem powyższych przepisów

i przez to błędnie oceniły jej skutki. W § 2 ugody powódka oświadczyła, że z chwilą wypłaty odszkodowania określonego umową, wszelkie roszczenia odszkodowawcze wynikające z wypadku z [...] 2004 r. uznaje za zaspokojone, ale także zrzeka się nieodwołalnie i bezwarunkowo dochodzenia dalszych roszczeń w przyszłości. Treść ugody i okoliczności jej zawarcia wskazują, że zgodnym celem stron było zakończenie istniejącego między nimi sporu przez, z jednej strony, uzyskanie przez powódkę odszkodowania bez konieczności dochodzenia go na drodze sądowej, z drugiej zaś strony, wyłączenie dopuszczalności dochodzenia przez powódkę dalszych roszczeń. Uznanie roszczeń w określonej wysokości, powiązane z wyłączeniem dopuszczalności dochodzenia dalszych roszczeń, odpowiada powszechnej praktyce zawierania ugód, w szczególności w sprawach o odszkodowania z tytułu czynów niedozwolonych. Jednocześnie brak jest przesłanek, które uzasadniałyby taką wykładnię spornej ugody, zgodnie z którą powódka po jej zawarciu miałaby możliwość dochodzenia od pozwanego dalszych roszczeń. W szczególności brak jest podstaw do odstąpienia w tym zakresie od jednoznacznego brzmienia § 2 ugody.

Nie można zgodzić się też z twierdzeniami skarżącej, według których kwota 14 000 zł, wymieniona w § 1 pkt 1 ugody, stanowi zadośćuczynienie dla powódki wyłącznie z tytułu urazów doznanych w wypadku z 5 października 2004 r. W powołanym postanowieniu ugody jest mowa o zadośćuczynieniu za krzywdę, bez doprecyzowania jej źródła. Wynika stąd, że zapłata podanej kwoty miała służyć naprawieniu całości krzywdy doznanej przez powódkę, będącej następstwem wskazanego wypadku.

Za niezasadny należało uznać również zarzut sprzeczności zawartej przez strony ugody z zasadami współżycia społecznego, mającej skutkować jej nieważnością. W orzecznictwie wskazano, że ugoda, podobnie jak inne czynności prawne, podlega kontroli z punktu widzenia zgodności z zasadami współżycia społecznego (postanowienie SN z 10 grudnia 1973 r., III CRN 261/73, OSNPG 1974 nr 5, poz. 33). Z drugiej strony, przyjmuje się, że należące do istoty ugody wzajemne ustępstwa stron nie muszą być jednakowo ważne i ekwiwalentne (wyroki SN: z 3 grudnia 2009 r., II PK 104/09; z 30 września 2010 r., I CSK 675/09).

Kwestia nieważności czynności prawnych na podstawie art. 58 § 2 k.c. ze względu na ich sprzeczność z zasadami współżycia społecznego była wielokrotnie rozważana w orzecznictwie. W szczególności podkreśla się, że zastosowanie powołanego przepisu powinno następować jedynie wyjątkowo, gdy ma to głębokie uzasadnienie aksjologiczne (wyroki SN: z 28 stycznia 2016 r., I CSK 16/15; z 12 października 2017 r., IV CSK 660/16). Podzielić należy ocenę Sądu Apelacyjnego, że w rozpoznawanej sprawie nie ma okoliczności, które wskazywałyby na zaistnienie przesłanek sprzeczności zawartej ugody z zasadami współżycia społecznego. W szczególności nie ma takich okoliczności, które wskazywałyby, że pozwany zawierając ugodę działał w sposób sprzeczny z powszechnie przyjętymi zasadami uczciwości.

Można przy tym zauważyć, że posłużenie się przez ustawodawcę klauzulą generalną, zawierającą niedookreślone pojęcie zasad współżycia społecznego, pozostawia sądowi orzekającemu szeroki zakres uznania przy ocenie zasadności zastosowania przepisu. Z tego względu również kontrola kasacyjna naruszenia przepisów tego rodzaju, do których należy art. 58 § 2 k.c., powinna być ograniczona do sytuacji wyjątkowych.

Wobec powyższego, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł jak w sentencji.

[ał]

Ewa Stefańska

Marcin Łochowski

Piotr Telusiewicz